

נְשִׁיָּה סִדְרֵי מִשְׁנָה

מִשְׁנֵיּוֹת

לְתַלְמִידִים

עוֹז וְהֶדֶר

נְזִיקִין

עם פירושי

רבינו עובדיה מברטנורא

עיקר תוספות יו"ט

יו"ל ע"י

ממלכת התורה 'עוז והדר'

תשפ"ב לפ"ק

הקדמה למסכת בבא קמא

סדר נזיקין

סדר נזיקין עוסק בעקרו בדיני ממונות שבין אדם לחברו: נזקים, גנבות וגזלות, עניני שכנים, דינים, בתי דין ודיני ענשים ועוד.

הסדר נפתח במסכתות **בבא קמא**, **בבא מציעא** ו**בבא בתרא**, שהנן שלשה שערים [בבא' פרושו שער] הכוללים את כל דיני הממונות שבין אדם לחברו. בכל שער עשרה פרקים, ובכלם יחד שלשים פרקים [עד שישי דעה בגמרא (קב)] ששלשת המסכתות נחשבות מסכת אחת בשם 'מסכת נזיקין'.

לאחריו באות המסכתות הקשורות לעניני דינים ודינים: **סנהדרין** ו**מכות**, העוסקות בדיני בתי דין וענשיהם, **שבועות**, העוסקת בדיני שבועת הדינים [ובשאר עניני שבועות], **עדות** ו**עבודה זרה** ו**אבות**, הכוללות ענינים שידעתם נחוצה לדינים [ראה הקדמת הרמב"ם לפרוש המשנה (ד"ה א"כ הב)], ומסכת **הוריות** העוסקת בדינים שטענו.

מסכת בבא קמא

מסכת בבא קמא עוסקת בדיניהם של תשלומי נזקים אשר נעשו בידי אדם או על ידי ממונו, לאדם אחר או לממונו.

המסכת נחלקת לשלשה חלקים מרפזים:

החלק הראשון, פרקים א'-ו', עוסק בעקרו בדיני נזיקין הכוללים את כל חייבי האדם בגין ממונו שהזיק את ממונו חברו או את גופו, וכן את חייב האדם המזיק את ממונו חברו.

החלק השני, פרקים ז' ט'-י', עוסק בדיני גנבה וגזלה וחייב תשלומיהן.

החלק השלישי, פרק ח', עוסק בחייב האדם החובל בגוף חברו.

להלן עקרי הדינים בנושאים אלו [יצו כי בחלק מהאמור להלן קיימות במשנה ובגמרא דעות חולקות, וכן פרטים רבים נוספים].

נזקי ממונו

התורה חייבה את האדם לשמור על ממונו שלא יזיק, ואם הזיק חייב בתשלומי הנזק. בכלל נזקי ממונו הם נזקים שעשתה בהמתו בקרניה, בשנה וברגלה [כלומר דרך הלוקה], ונזקים שעשו אש שהדליק או בור שחפר. שמות אלו, קרו שו ורגל, אש ובור, הם אבות הנזיקין שנתפרשו בתורה, ונקללים בהם גם נזקים אחרים הדומים להם.

שו ורגל הם שמות כללים לנזקים שנעשו על ידי ההנמה להנאתה [שו], או דרך הלוקה [רגל]. דין זה נלמד מן הפתוב (שמות כב ד) 'כי יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה ובער בשדה אחר, מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם'. הנזקים השייכים לשו ורגל, פטורים עליהם ברשות הרבים, לעמת הנזקים האחרים שחייבים עליהם גם ברשות הרבים.

פרק א (א) ארבעה אבות נזיקין. משום דאיכא לכל חד מנייהו תולדות, קרי להו אבות (א): השור. הוא הרגל, דהיינו מה שבהמה מזקת ברגליה דרך הלוכה, כדכתיב

(שמות כב ד) 'וּשְׁלַח אֶת

בְּעִירָהּ, וְתָנִיא 'וּשְׁלַח' זֶה

הָרָגֶל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר

(ישעיה לב כ) 'מִשְׁלַחִי רָגֶל

הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. וְתוֹלְדָה

דְּרָגֶל הִיא כְּשֶׁהַזִּיקָה בְּגוֹפָה

דְּרָךְ הַלּוֹכָה, אוֹ בְּשַׁעֲרָה

דְּרָךְ הַלּוֹכָה שֶׁנִּדְבְּקוּ בָלִים

בְּשַׁעֲרָה וּגְרִירָתָהּ וּשְׁכִירָתָהּ,

אוֹ בְּשִׁלְיָהּ שְׁעָלֶיהָ וְהוּא

מִשְׁאוֹי שֶׁבְּאִמְתָּחוֹת

וּבְמִרְצוּפֵי שְׁעָלֶיהָ, אוֹ

בְּזוּג שֶׁבְּצוּאָתָהּ: וְהַשּׁוֹר.

הַפּוֹתֵחַ בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים

וְנָפֵל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר

וְמָת, אִם הַבּוֹר עֲמוֹק עֲשָׂרָה טַפְחִים, אוֹ הַזִּיק

אִם הוּא פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טַפְחִים, דְּכָתִיב (שמות כא

ג) 'כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר' וְגו'. וְתוֹלְדָה דְּבוֹר, כְּגוֹן

כִּיחוּ וְנִיעוּ (ד) לְאַחַר שֶׁנָּחוּ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים

וְהַזִּיקוּ: וְהַמְּבַעָה. זֶה הַשֵּׁן, שֶׁאֵכֵלָה בְּהֵמָתוֹ

בְּשָׂדָה חֲבֵרוֹ, כְּדָכִיב (שם כב ד) 'וְיַבְעֵר בְּשָׂדָה

אַחֵר', וְנִקְרָא הַשֵּׁן מְבַעָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּעָמִים

מְכוּסֶה פְּעָמִים מְגוּלָה, מְלָשׁוֹן 'נִבְעֵו מִצְּפָנִיו'

(עובדיה א ו) דְּמִתְרַגְּמִינָן אַגְלִינָן מִטְּמֻרוֹהִי (ה).

אבות נזיקים (ב), השור והבור

והמבעה וההבער (י). לא הרי

השור כהרי המבעה (י), ולא

הרי המבעה כהרי השור.

ולא זה וזה שיש בהן רוח

חיים, כהרי האש (ח) שאין בו

וְתוֹלְדָה דְּשֵׁן הִיא, כְּשֶׁנִּתְחַכְכָּה בְּכוֹתֵל לְהִנָּאָתָהּ
כְּדָרָךְ הַבְּהֵמוֹת שֶׁמִּתְחַכְכּוֹת וּשְׁכִירָה אֶת הַכוֹתֵל,
אוֹ טִנְפָה פִּירוֹת כְּשֶׁנִּתְחַכְכָּה בְּהֵן לְהִנָּאָתָהּ:
וְהַיַּבְעֵר. זֶה הַדְּלִיקָה שֶׁיֵּצֵאָה וְהַזִּיקָה, כְּדָכִיב

(שמות כב ה) 'כִּי תֵצֵא אֵשׁ

וְגו' וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אוֹ

הַקֶּמֶה אוֹ הַשֹּׂדֶה'. וְתוֹלְדָה

דָּאשׁ, אֲבָנוּ וְסָפִינוּ וּמִשְׁאֵו

שֶׁהֵנִיחַן בְּרֹאשׁ גְּגוֹ וְנִפְלוּ

בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהַזִּיקוּ, דְּוָמִיא

דָּאשׁ שֶׁהִרוּחַ מוֹלִיקָה.

וְהָא דְּלֹא חֲשִׁיב תַּנָּא דִּידָן

כְּרֵן בְּכָלֵל אֲבוֹת נְזִיקִין,

מִשּׁוּם דְּלֹא מִיִּירֵי אֵלָא

בְּנִזְיקִין שֶׁהֵם מוֹעֲדִים

מִתְחַלְתֵּן, כְּלוּמַר שֶׁמִּשְׁלָמִין

נֶזֶק שֶׁלֹּם מִתְחַלְתֵּן, אֲבָל

בְּתָמִין וְאַחַר כֵּן מוֹעֲדִים

לֹא קָא מִיִּירֵי: לֹא הָרִי

הַשּׁוֹר כְּהָרִי הַמְּבַעָה. כְּלוּמַר אִי כְּתִב רַחֲמָנָא

שׁוֹר לֹא נָפִיק מְבַעָה מִיִּנְיָה, דְּהוּא אֲמִינָא רָגֶל

דְּהַזִּיקָה מְצוּי חַיִּיבִיהָ רַחֲמָנָא, שֶׁן דְּאִין הַזִּיקָה

מְצוּי לֹא חַיִּיבִיהָ רַחֲמָנָא. וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא שֶׁן,

הוּא אֲמִינָא שֶׁן דִּישׁ הִנָּאָה לְהַזִּיקָה חֵיב, רָגֶל

דְּאִין הִנָּאָה לְהַזִּיקָה אִינוּ חֵיב. וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא

שֶׁן וְרָגֶל וְלֹא כְּתִב אֵשׁ, הוּא אֲמִינָא שֶׁן וְרָגֶל

שִׁישׁ בְּהֵן רוּחַ חַיִּים, כְּלוּמַר שֶׁבָּאִים מִכָּח בְּעָלִי

חַיִּים, חֵיב, אֲבָל אֵשׁ שֶׁאִין בָּהּ רוּחַ חַיִּים לֹא

עיקר תוי"ט

קאמר (שמות כב ה) 'כי תצא אש' אפילו מעצמה, לכך קאמר ההבער, והוא לישנא דקרא (שם לה ג) 'לא תבערו' וכו', ומיירי מסתמא דבשלו הוא מדליק, הכי נמי דכוותיה. ועיין תוי"ט: (ז) 'לא הרי בו'. פירוש אין קולתו של שור כקולתו של מבעה, דהוה אמינא רגל כו', כמו שכתב הר"ב. ולפיכך אי כתב רחמנא שור לא אתי מבעה מיניה שהיא קיל מיניה. והא דלא שנאה משנתינו הקל וחומר כמו שאמר לא זה וזה כו', משום דחד מחד קל למצוא חומר באחד מבחיירו. תוס' (ב) 'ד"ה לא זה וד"ה לא הרי'. ועיין עוד: (ח) האש. והא דלא הדר ותני לא הרי האש כהרי שניהם כדקא הדר ברישא, משום דטריחא ליה מילתא. נ"מ וי"ט (ב) 'ד"ה לא זה'. סבירא ליה דיש באש מה שאין בשניהם, לפי שכתב אחר מעורב בו ואין הולך לדעתו כמו שורו. ועיין תוי"ט:

א (א) ארבעה. מנינא למעוטי דרבי אושעיא ודרבי חייא (דמנו נמי לנזקי גופו), ותנא דידן בנוי ממונו קמייירי בנזקי גופו לא קמייירי. גמרא (ו): (ב) נזיקין. שעושין נזק. ונזקין שם ההיזק. הו"ו (נימוקי יוסף ב. ד"ה ארבעה). ועיין תוי"ט: (ג) להנך דכתיבי בקראי בהדיא. רש"י (ב) 'ד"ה ארבעה': (ד) כיחו, רוק הפה. ניעו, לחות החוטם. רש"י (ג) 'ד"ה אלא'. ועיין עוד תולדה דבור לקמן משנה ג', ופרק י' דרבא מציעא משנה ד': (ה) והא דלא נקט שן. דהוה אמינא אפילו היכא דאין הנאה להזיקה, ולפיכך נקט לישנא דמבעה דמשמע לישנא דגלווי כו' דהיינו להנאתה. שפעמים נגלין פעמים נכסין, דהיינו בשעת אכילה. נ"מ וי"ט (ג) 'ד"ה דאמה': (ו) וההבער. יש להקשות אמאי לא תני אש. ויש לומר דאש יש להבין מסתמא שהוא בענין שדולק האש בשל חבירו, וקרא

לחייב. ואם נכתבו שלשתן ולא כתב רחמנא בור, הנה אמינא הני לחייבו שדרפן לילף ולהזיק, אבל בור שאין דרכו לילף ולהזיק לא לחייב עליה, משום הכי איצטריכו כוליהו. ובגמרא

(ה:) מסיק דאי כתב בור וחד מהנה (ט), אתו כוליהו שאר, לבד מקרן, בהצד השנה שבהן שדרפן להזיק, ולא הוצרכו כולן אלא מפני שהן חלוקים בהלכותיהן, שיש בזה מה שאין בזה. שן ורגל פטורים ברשות הרבים (י), מה שאין פן בבור ואש. בור פטר ביה קרא אדם וכלים (יא) דכתיב (שמות כא

לג) 'ונפל שמה שור או חמור', דדרשינן (גמ' כח:) 'שור' ולא אדם, 'חמור'

האופנים
בהם
חייב
המזיק

ולא כלים, מה שאין פן בשאר אבות נזיקים. אש פטר בו את הטמון (יב), שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר, דכתיב (שמות כב ה) 'או הקמה', מה קמה בגלוי אף כל בגלוי, ובשאר אבות נזיקים לא פטר את הטמון: הצד השנה שבהן וכו'. אף אני אביא פל שדרפן להזיק ושמירתו עליך (ג), שאם הזיק נתחייב המזיק

רוח חיים. ולא זה וזה שדרפן לילף ולהזיק, פהרי הבור שאין דרכו לילף ולהזיק. הצד השנה שבהן שדרפן להזיק ושמירתו עליך (יד). וכשהזיק, חב (טו) המזיק לשלם תשלומי (טז) נזק במיטב הארץ:

ב כל שחבתי בשמירתו, הכשרתי את נזקו.

ליה באגריה אלא זוזי, ומחייבין ליה לזבוגי מנכסיה עד דמשפח זוזי ויהיב ליה: (ב) כל שחבתי בשמירתו וכו'. כל דבר שנתחייבתי לשמרו: הכשרתי את נזקו. אם לא שמרתיו פראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו הזיק, ואני חב עליו, כגון המוסר שזרזו לחרש שוטה וקטן חב, שעליו היה מוטל שמירת שורו, והרי לא שמרו פראוי לו:

עיקר תוי"ט

שנמסרו לך לשמרן. או שעשית בהם מעשה שתחייב בשמירתן כו'. לאפוקי היכא דמסרינהו לאחרים לנטיניהו כדחזי, ופשע בהן השומר, דהשני חייב והראשון פטור. ולאפוקי נמי היכא דנטיניהו כאורחיהו ואזיק דפטור. ניומוקי יוסף (ב. ד"ה ושמירתן): (טו) חב. האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא, ולא תני חייב. גמרא (א): (טז) תשלומי. להכי נקט לשון השלמה, דפחת בבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, דניוק הוי. והמותר משלם לו מוסיק. בגמרא דף י (ע"ב). והוא הדין דשבחה דבין מיתה להעמדה בדין, דניוק הוי. ניומוקי יוסף (ב. ד"ה שלם). ועיין תוי"ט: (יז) דהא מיטב שדהו דהאין דקא משלם משמע. גמרא (א): (יח) וילפינן מבור דכתיב ביה (שמות כא לד) "שיב" לרבות שוה כסף. ניומוקי יוסף (ב. ד"ה במיטב):

(ט) אבל מבור לחוד לא נפיק, דאיכא למפרך מה לבור שתחילת עשייתו לנזק כו'. והתנא האריך להגדיל תורה ויאדיר. תוס' (ה: ד"ה להלכותיהן): (י) דכתיב (שמות כב ה) 'זבער בשדה אחר.' (ה: ד"ה לפוטין): (יא) כדי נסיב לה, דהא בור איצטריכא ליה למכתב, דלא אתי מכולהו, כדתנן במתניתין: (יב) ולרבי יהודה דמשנה ה' פרק ו' דמחייב טמון, יש לומר כמו שכתבו התוספות (ה: ד"ה להלכותיהן) דהוי מצי למימר דכולהו אצטרין למכתב, דאי הוה נפקי מבור הוה פטרי בהו כלים, ולרבי יהודה אין הכי נמי דאצטרין משום הכי: (יג) אף על גב דלא דמי אחד מהני אבות, אי יכולין לאתויי מתרתי או מתלת או מטפי בהצד השוה לחיובא מחייבין ליה. הר"ן (נימוקי יוסף ב. ד"ה הצד השוה): (יד) ושמירתו כו'. שנתחייב בשמירתן מחמת שהם ממונן. או

הבשרתי במקצת נזקו וכו'. ואם תקנתי וזמנתי מקצת הנזק, אף על פי שלא זמנתי ותקנתי את כולו, נתחייבתי עליו כאילו זמנתי כולו, כגון החופר בור תשעה ברשות הרבים

ובא אחר והשלימו לעשרה, ונפל שמה שור או חמור ומת (ט), האחרון חייב, אף על פי שלא תקן אלא מקצת הנזק, כאילו עשה כל הנזק, כיון דבתשעה ליפא מיתה: נכסים שאין בהם מעילה. ועל איזה נכסים אני חייב לשלם אם הנזקתי, על נכסים שאין בהם מעילה, כגון נכסים שאינן הקדש, שאם הנזקתי נכסים של הקדש איני חייב לשלם, דכתיב (שמות כא לה)

'שור רעהו' ולא שור של הקדש, והוא הדין לכל שאר נזקים: נכסים שהם של בני ברית. שאם הנזק נכסים של נכרי, פטור: נכסים המיוחדים. שיש להם בעלים מיוחדים, שאם הנזק נכסים של הפקר, פטור (כא): חוץ מרשות המיוחדת למזיק. בכל מקום שהזיקו נכסיו את נכסי חברו חייב המזיק, חוץ מרשות המיוחדת למזיק, שאם נכנס שור נזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק, פטור, דאמר ליה

הבשרתי במקצת נזקו, חבתי בתשלומין בהכשר כל נזקו. נכסים שאין בהם מעילה (ב). נכסים של בני ברית. נכסים המיוחדים. ובכל מקום, חוץ מרשות המיוחדת למזיק, ורשות הנזק והמזיק. ובשזהזיק, חב (כד) המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: ג שום פספ. ושוה פספ.

תורף ברשותי מאי פעי. ודקא כשהזיקו נכסיו, אבל המזיק עצמו שחבל בחברו (כב), אף על פי שהוא עומד ברשותו, חייב, דאמר ליה הנחבל נהי דאית לך רשותא לאפוקי, לאזוקי לית לך רשותא: ורשות המזיק והמזיק. ורשות המיוחדת לנזק ולמזיק, כגון חצר של שניהם, והזיק שורו של אחד מהם באותה חצר בשן ורגל, פטור (כג). והוא שתהיה אותה חצר מיוחדת לשוורים גם כן, אבל אם היתה מיוחדת לפירות ולא לשוורים, והזיק בשן ורגל, חייב. ואם הזיק בקרן, בכל ענין חייב: (ג) שום פספ. שום זה של נזקים לא יהא אלא בפספ, שיהו בית דין שמין

כמה שוה הנזק, וכך ישלם לו, ואם הזיקה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדורסה עליו ברשות המזיק ושברתו, ואחר כך אירע שנשברה רגלה של פרה זו של ראובן בטליתו של שמעון ברשות הרבים, דהוי נמי בור ברשות הרבים (כד), אין אומרים הואיל וזה הזיק וזה הזיק, יצא הזיקו של זה בהזיקו של זה, אלא שמין שני הנזקים בדםים, ומי שהזיק לחברו יותר, ישלם (כז): ושוה פספ. וכשבאים לשלם

עיקר תו"מ

למיתה דשבעה שור כתיבי תנהו ענין לנזיקין. ועיין תו"ט: (כב) לאו דווקא לחבינו, דהוא הדין לשור נמי דינא הכי, ואשיגרת לישנא דגמרא נקט. ועיין תו"ט: (כג) דבעינן 'זבער בשדה אחר' (שם כז ד). ומשום הכי אם היתה מיוחדת לפירות וכו' והזיק בשן ורגל חייב. ד'שדה אחר' קרינן ביה. (רש"י יד: ד"ה שדה אחר): (כד) ובשזהזיק כו'. לאתויי קרן, דכתיב (שמות כא כח) 'כי יגח' ואין נגיחה אלא בקרן כו'. גמרא (ב: ד.). וכשהזיק כו' דרישא, לא דרשינן ליה, דלאו יתירא הוא. (רש"י ט: ד"ה כשהזיק): (כה) שכל ממונו של המזיק במקום שמונח שם דומה לבור, והוי תולדתו: (כו) ואפילו היה נראה שהנזקין שוין, לא אמרינן יצא זה בזה בלא שומא. לפי שמתוך השומא יצאה בדקדוק כו'. ניווקי יוסף (יד: ד"ה שום):

ההיזק מנכסי היתומים, לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שוה כסף, ולא ממטלטלין (כו) שהם עצמם כסף, דכל מידי דמיטלטל חשוב כאילו הוא כסף, דאי לא מודבן הכא מודבן במתא אחריתי:

(ד) חמשה תמין. שאינם

רגילים להזיק, ואם הזיקו

משלמין חצי נזק:

וחמשה מועדין. שהם

רגילין להזיק, ומשלמין

נזק שלם: לא לגח.

בקרן: ולא לגוף. דחיפת

כל הגוף. וכולהו הוו

תולדה דקרן ומשלמין חצי

נזק, הרי חמשה תמין:

ושור המועד. שלש

פעמים לגח, או לגוף, או

לרבוץ, או לבעוט, או

לישוף, הרי הן חמשה

מועדים לשלם נזק שלם,

ולגבי מועד חשיב להו

חד (לד): ושור המזיק

ברשות הניזק. אפילו

קרן תמה הוי מועד לשלם

נזק שלם. ומתניתין אתיא

במשנה זו (לד) משונה קרן בחצר

הניזק שמשלמת נזק שלם ואפילו היא תמה, ואין

בפני בית דין, ועל פי עדים

בני חורין, בני ברית.

והנשים^(כ) בכלל הנזק. והנזק

והמוזק בתשלומין:

ד חמשה תמין, וחמשה

מועדין. הבהמה אינה

מועדת^(כב) לא לגח, ולא

לגוף, ולא לשוף^(כג), ולא

לרבוץ, ולא לבעט. השן

מועדת לאכל את הראוי

לה, הרגל מועדת לשפר

בדרך הלוקה, ושור המועד,

ושור המזיק ברשות הנזק,

בפני בית דין. והשווא

והתשלומין של נזקים לא

יהיו אלא בפני בית דין

מומחין (כח), ולא בפני

בית דין של הדיוטות:

ועל פי עדים בני חורין

ובני ברית. לאפוקי

עבדים ונכרים (כט), שאינם

כשרים לעדות של נזקין:

והנשים בכלל הנזק.

בין שהזיקה היא את

אחרים, בין שאחרים

הזיקה, דין האיש ודין

האשה שוין בנזקין:

והניזק והמוזק

בתשלומין. פעמים

שהניזק שייך עם המזיק

בתשלומין של ניזק,

כגון אם פחתה הנבלה

משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שפחת

נבלה דניזק הוא, בין בתם בין במועד^(לא),

אופנים
בהם
הבהמה
תמה או
מועדת

עיקר תוי"ט

בתשלומי נזק (לעיל מ"א). מפרש בגמרא (טו) חדא בתם וחדא במועד, וצריכא כו': (לב) אינה כו'. משום דתני שן ורגל דמועדין מתחלתן נקט אינה מועדת ולא תני הבהמה תמה: (לג) לישוף. נשיכה כיון דאין הנאה להזיקה כשן הוי תולדה דקרן. רביצה ובעיטה כיון דאין הזיקו מצוי כרגל הוי תולדה דקרן. גמרא (ב): (לד) דעל ידי העדאה דעדים אתי בהו חיוב נזק שלם, הלכך חדא מילתא היא. רש"י (טו): ד"ה ושור המועד: (לה) כלומר הך בבא דמתניתין. אבל רישא על כרחך רבנן היא, דהשן מועדת כו' על כרחך בחצר הניזק, דבעינן יבער בשדה אחר' (שמות כב ד), ותנן הבהמה אינה מועדת כו', אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק משלם. והכי קאמר בגמרא רישא רבנן וסיפא רבי טרפון. ועיין תוי"ט:

(כו) דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי. ועיין תוי"ט לדן דהאידינא, כמו שכתב במשנה ג' פרק ט' דכתובות: (כח) דנין דיני קנסות. רש"י (יד): ד"ה אלא. ואף על גב דמתניתין לא איירי בקנסות, דהא שור להגלו ומבעה לשינו מפרשין ליה, מכל מקום מרמו לנו התנא במתניתין אפילו במילי דלא איירי ברישא. תוס' (שם ד"ה פרט): (כט) בגמרא (טו) עבדי צריכותא לאשמעינן תרויהו. ואם תאמר מאי שנא הכא דאשמעינן דפסולים, הא פסולים לכל עדות. כתב הר"מ (פיה"מ) דסלקא דעתך אמינא דנקל בנוזקין לרוב מאורעיהם ולמיעוט הודמנות עליהם עדות כשרים, לפי שההכאות על הרוב במעמד עמי הארץ העבדים והנכרים הם. ועיין תוי"ט: (ל) והנשים. דהשוה אשה לאיש. תוס' (טו): ד"ה (השוה): (לא) ואף על גב דתנן לה חדא זימנא

פן הלכה: והאדם. הוי מועד מתחלתו נמי, ומשלם נזק שלם אם הזיק: הואב והארי וכו'. מועדים מתחלתן. והא דלא חשיב להו בכלל חמשה מועדים דלעיל וליהוו אחד עשר מועדים, משום דהני לא שכיחי בישוב: בדרבנן. חיה שקורין לה בערבי אלצב"ע: רבי אליעזר אומר וכו'. ואין הלכה כרבי אליעזר: מן העליה. מעידית שבנכסיו (מא), ואפילו אין הנוגח שנה שיעור הנזק, דבמועד כתיב (שמות כא לו) 'שלים שור תחת השור', ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע:

או שהיו צרורות מנתזין. אף על גב דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא, אף על פי כן חצי נזק ותו לא, דהלכתא גמירא לה. ובכשות הניזק קאמר, דכרשות הרבים פטור, דצרורות תולדה דרגל נינהו לפטרם ברשות הרבים (א): ונפל על בלי אחר. ראשון נזקי רגל הן ומשלמת נזק שלם, והאחרון על ידי צרורות נשבר הלכך חצי נזק:

והאדם (לז). הואב (לז) והארי והדב והנמר והברדלס והנחש, הרי אלו מועדין (לח). רבי אליעזר אומר, בזמן שהן בני תרבות (לט) אינן מועדין. והנחש מועד לעולם. מה בין תם למועד, אלא (מ) שהתם משלם חצי נזק מגופו, ומועד משלם נזק שלם מן העליה:

פרק ב א פיצד הרגל מועדת, לשבר בדרך הלוכה. הפהמה מועדת להלך בדרכה

אופנים
שהרגל
מועדת
ואופנים
שלא

ולשבר. היתה מבעטת (ב), או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים, משלם חצי נזק. דרסה על הכלי ושברתו, ונפל על בלי (ד) ושברו, על הראשון משלם נזק שלם, ועל האחרון משלם

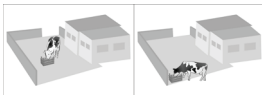
עיקר תו"ט

אב בששברה בגליה ממש. ניומוקי יוסף (י. ד"ה לשבר): (ב) מבעטת. אגב דשזה לצרורות נקט לה הכא. תוס' (י. ד"ה היתה): (ג) ותו נפקא מינה דהוה תולדה דרגל, היינו לשלם מן העליה, כיון דמועד מתחלתו, אלא דהלכה אפקיה לחצי נזק. ועיין תו"ט: (ד) דרסה כו'. ואף על גב דכבר שמענו מכל מקום איצטרך לאשמעינן, דסלקא דעתך אמינא משונה הוא בהך דריסה הואיל ודרסה בחוזק כל כך שניתו השבר על כלי אחר ושברו, מסתמא להזיק נתכוונה, קא משמע לן דלא. אי נמי קא משמע לן דמשכחת ליה נזק וחצי נזק בחד מעשה בהדדי כהאי גוונא. ניומוקי יוסף (י. ד"ה ונפל):

(לו) והאדם. הרי חמשה. ובבעלי חיים קמייירי להכי לא חשיב בור ואש. רש"י (טו: ד"ה והאדם): (לז) הואב. חסורי מחסרה והכי קתני, ויש מועדים אחרים כיוצא באלו הואב כו'. גמרא (טו:): (לח) מועדין. אפילו בנשיכה ובכל נזקין. רש"י (טו: ד"ה הרי אלה): (לט) תרבות. שגידלן אדם בביתו. רש"י (שם ד"ה שהן): (מ) מה כו' א"א. אין לפרש כפשוטו, דהא איכא עור, דשייר על פי עצמו, דקנסא הוא ומודה בקנס פטור. וחצי כופר דתם פטור. אלא הוא כמו אין בין. ועיין תו"ט: (מא) דמאי עלייה, מעולה שבנכסיו כו': ב (א) ואף על גב דאמרן לה בפרק דלעיל (מ"ד), אידי דבעי למתני תולדה דהיינו הבהמה מועדת, תנא

דליל קשור בגליו. כל דבר הנקשר בגלגל התנגלות קרוי דליל. ואית דגרסי דלי: מהדס. מרקד. ואית דמפרשי (ראה רמב"ם פיה"מ), חופר בגליו בארץ בדרך יקרים רואים אותו פאילו הן שעורים^(ח), ואינו משלם אלא דמי

שעורים בזול, שהוא שליש פחות ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שעורים פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו דבר שאכלה בזול. ואם אכלה דבר שהזיק לה כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית פטור: מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה. אם הלכה ועמדה בצדי הרחבה במקום שאין דרך שוורים ללכת שם,

לאו פרשות הרבים דמי ומשלמת מה שהזיקה:

חצי נזק. התנגולים מועדין להלך^(ה) בדרך ולשפר. היה דליל קשור בגליו, או שהיה מהדס ומשפר את הפלים, משלם חצי נזק:

ב פיצד השן מועדת, לאכל את הראוי לה. הבהמה^(ו) מועדת לאכל פרות וירקות. אכלה כסות או בלים, משלם חצי נזק. במה דברים אמורים, ברשות הנזק, אבל ברשות הרבים, פטור. אם נהנית, משלם מה שנהנית. פיצד משלם מה שנהנית,

אכלה מתוך הרחבה, משלם מה שנהנית. מצדי הרחבה, משלם מה שהזיקה. מפתח החנות, משלם מה שנהנית. מתוך החנות, משלם מה שהזיקה:

ג הפלך והגדי שקפצו^(ט) מראש הגג ושברו את הפלים, משלם נזק

דיני נזקי השן

נזקי שן ורגל בכלב

עיקר תוי"ט

שנפלו, כגון היכא דמקרכו כלים לכותל, ואי הוו קפצי, לברא ממנא הוי קפצי, וכי נפלו אונס הוא ופטורים, דהא לאו פשיעה היא אפילו לענין קפיצה, דהא כי קפצי, לברא הוי קפצי. אבל אי הוו בענין שכשיקפצו הוו תברי, כי נפלו נמי חייבים, ואף על גב דבנפילה אניסי הוא, הוה תחילתו בפשיעה לגבי קפיצה וסופו באונס, וחייב. ומתניתין דמרחקו הכלים, ומשום הכי חייב על הקפיצה. ועל הנפילה נמי היה חייב, אבל משום הכי לא קתני נפלה, לומר, דלפעמים פטור בנפילה, והיינו היכא דמקרכי, ואז פטור אף על הקפיצה. ניומוקי יוסף (כא: ד"ה מפני):

(ה) דה"ל. תנא רגל והוא הדין שן. ניומוקי יוסף (שם ד"ה התנגלות). ועיין תוי"ט: (ו) הבהמה. היינו שן היינו בהמה, אלא דקתני שן דחיה קתני שן דבהמה. לאשמעין דאף על גב ד'בעירה' כתיב (שמות כב ד) חיה בכלל בהמה כו'. ודאיתא מדרשא חביבא ליה ונקטיה ברישא. גמרא (יז:): (ז) כלומר דאי לאו הכי כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. גמרא (כ:): (ח) כפי שהיה צריך ליקח שעורים למאכלה. רש"י (שם ד"ה דמי שעורים). והר"מ (פיה"מ) כתב כגון חמור שאכל עשרה ליטראות תמרים ישלם דמי עשרה ליטראות משעורים: (ט) שקפצו. ולא